

EXPUNERE DE MOTIVE

Inițiativa legislativă pentru modificarea și completarea Legii nr.202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu modificările și completările ulterioare are drept obiectiv creșterea participării și a gradului de reprezentare al femeilor la nivel politic și decizional, prin ajustarea cadrului legal național din perspectiva egalității de șanse și de gen.

Contextul european și internațional

Participarea femeilor în politică și promovarea acestora în poziții de conducere la nivel administrativ și politic reprezintă subiectele a numeroase dezbateri din ultimii ani, cu precădere în contextul aderării României la Uniunea Europeană. Conform *Barometrului de gen* realizat de către The Gallup Organization în anul 2000, 52,9% dintre intervievați credeau că participarea femeilor la viața politică „ar influența lucrurile în bine” în țara noastră¹. Cu toate acestea, 18 ani mai târziu reprezentarea femeilor pe scena politică din România rămâne una dintre cele mai scăzute din Europa: 19,4%, comparativ cu media UE de 29,7%, departe de recordul de cca 46% în Suedia, respectiv de procentul țărilor vecine (26,7% în Bulgaria), conform statisticilor emise de Comisia Europeană². Deși progresele, cel puțin la nivel statistic sunt apreciabile, iar legislația se raportează la cea comunitară în domeniul egalității de șanse, politica românească rămâne una dominant masculină, în care aparițiile feminine sunt puține și fie episodice, fie controversate.

Cadrul de reglementare internațional referitor la participarea politică și electorală a femeilor este stabilit în mai multe documente importante semnate de România, precum Declarația universală a drepturilor omului (DUDO), adoptată în 1948, Convenția privind drepturile politice ale femeilor (CPRW, 1952) și de alte convenții regionale în care se afirmă în mod explicit că exercitarea acestor drepturi se aplică fără orice fel de discriminare, inclusiv pe bază de gen. În prezent, cea mai importantă structură internațională privind drepturile omului cu

¹ „Barometrul de Gen” (2000) The Gallup Organization, <http://www.osf.ro>;

² https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_05_50&plugin=1;

rol în atingerea și menținerea unui echilibru de gen în sfera publică și politică este exact Convenția ONU - CEDAW), monitorizată din 1982 de către Comitetul cu același nume, ce obligă toate cele 180 de state semnatare să elimine orice formă de discriminare a femeilor, cât și să asigure accesul lor la toate drepturile și libertățile fundamentale în aceeași măsură cu bărbații³. Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), adoptată în 1979, reiterează dreptul femeilor "de a ocupa funcții publice și de a exercita orice funcții publice, la toate nivelurile de guvernare". Mai precis, articolul 7 prevede că: statele părți vor lua măsuri corespunzătoare pentru a elimina discriminarea femeilor în viața politică și publică a țării și, în special, pentru a le asigura dreptul de a vota la toate alegerile și referendumurile publice și de a fi alese în toate organismele alese în mod public; să participe la elaborarea politicii statului și la punerea în aplicare a acesteia, de a ocupa funcții publice și de a exercita orice funcții publice la toate nivelurile de guvernare. Mai mult, **articolul 4 din CEDAW încurajează utilizarea unor măsuri temporare speciale (TSMs) pentru a accelera conformitatea cu articolul 7.** Măsurile temporare speciale se referă la sporirea numărului de femei în funcții alese, la aplicarea integrală a articolului 7 în ceea ce privește procedurile electorale și procesul de numire, componența organismelor de management electoral.⁴

Referiri și reglementări specifice în legătură cu participarea electorală și politică a femeilor se regăsesc de asemenea în acordurile, convențiile, rapoartele Națiunilor Unite pe această temă, în rezoluțiile și planurile de acțiune, în politica de asistență electorală a Națiunilor Unite privind egalitatea de gen. Dreptul femeilor de a participa pe deplin la toate aspectele vieții publice a continuat să fie un element central al rezoluțiilor și declarațiilor ONU, ca de exemplu, Rezoluția ONU a Consiliului Economic și Social, Concluziile Comisiei pentru statutul femeilor din 2006 și Rezoluția Adunării Generale 66/130 (2011) privind femeile și participarea lor politică care a solicitat guvernelor să pună în aplicare **măsuri pentru creșterea substanțială a numărului de femei în funcții publice electivă și în funcții la toate nivelurile**, în vederea

³ Hanna Beate Schöpp-Schilling „The Role of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and its Monitoring Procedures for Achieving Gender Equality in Political Representation”, articol prezentat în cadrul International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)/CEE Network for Gender Issues Conference, 2004, Budapesta, p. 1;

⁴ Departamentul de Studii Parlamentare și Politici UE, *Modalități de îmbunătățire a reprezentării politice a femeilor la nivel european și internațional* (2016), p. 4;

realizării unei reprezentări egale a femeilor și bărbaților în toate pozițiile guvernamentale și administrației publice, dacă este necesar, **prin acțiuni pozitive**.⁵

Totodată, rezultatele cercetărilor efectuate de multiple instituții academice conchid că atunci când dețin poziții publice, femeile sunt mai de încredere decât bărbații⁶. Mai mult, o analiză a Forumului Economic Mondial evidențiază că alegerea sau numirea femeilor în poziții de decizie la nivel guvernamental este benefică din punct de vedere economic, existând o relație directă între participarea politică a femeilor și competitivitatea economică a statului respectiv – exemplul citat îl constituie Țările Nordice⁷. Multiple studii ale Băncii Mondiale arată că țările cu un număr mare de femei la nivel legislativ prezintă grade scăzute ale corupției; este mai puțin probabil ca femeile să fie implicate în acțiuni ce presupun luarea sau oferirea de mită⁸.

Și atunci, de ce atât de puține femei se regăsesc în mod constant și sistematic la nivel decizional în structurile politice și la vârf în instituțiile fundamentale din stat: Parlament, Guvern, primării, consilii județene etc. O explicație se referă la faptul că politica a fost în mod tradițional considerată un domeniu exclusiv masculin – a existat dintotdeauna o distincție clară între sfera publică, a politicii, a educației și culturii rezervate barbatilor, și sfera privată, a familiei și gospodăriei, ce aparțineau de drept femeii. Iată de ce mișcarea pentru dreptul de vot a fost o complexă bătălie a femeilor din ultimele două secole. Chiar state considerate etaloane ale democrației și ale respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale au negat nepermis de mult femeilor calitatea de cetățean: Elveția a reprezentat ultimul bastion al unei cetățenii feminine ciuntite sau al unei pseudo-cetățenii ce a supraviețuit concomitent cu forme evaluate și inovații democratice apreciate în lumea civilizată până în anii '70"⁹, în timp ce în 2009 Monaco a devenit ultimul stat din lume cu o femeie în premieră în guvern.

Cu toate că reprezentarea paritară a constituit un punct central în lupta pentru egalitate de șanse și de gen, cu toate că la nivel mondial femeile și-au câștigat dreptul la vot în general la

⁵ idem, p.5;

⁶ Amy Lind; Stephanie Brzuzny (edit.) (2008) *Battleground: Women, Gender and Sexuality*, Westport:Greenwood Press, p. 400;

⁷ apud Swanee Hunt, "Let Women Rule" în *Foreign Affairs*, vol. 86, nr. 3, mai/iunie 2007, pp. 111-112;

⁸ vezi Andrew D. Mason; Elizabeth M. King, (2001) *Engendering development through gender equality in rights, resources, and voice. A World Bank policy research report*. Washington, D.C. : The World Bank, pp. 95-96;

⁹ Liliana Popescu (2004) *Politica sexelor*, București: Maiko, pp. 30-31;

finalul Primului Război Mondial, ele au rămas subreprezentate în Parlament, ca și în partidele politice care ar trebui să le propună spre alegeri¹⁰. Cercetările privind femeile din politică s-au concentrat pe sub-reprezentarea acestora în structurile decizionale și asupra ecartului de participare între femei și bărbați, prin participare înțelegându-se implicarea electorală, statutul de membru de partid, candidatura pentru un mandat politic și exercițiul acestuia¹¹. În urma multiplelor analize efectuate la nivel internațional se regăsește cu precădere concluzia că aplicarea parității aduce în prim planul vieții politice femeile, pe când scrutinul majoritar are rolul de a „îngheța” afirmarea politică a femeilor¹². Pentru a face parte din legislativ, femeile trebuie să depășească trei bariere cruciale: prima, să se aleagă pe sine pentru a intra în politică la acest nivel, a doua, să fie alese de partid ca și candidați eligibili și în abia în al treilea rând trebuie să fie alese de electori prin vot¹³.

Mai mult, cercetările au relevat faptul că în accederea la funcții politice prin curse electorale femeile suferă de două handicapuri recurente: femeile își încep carierele politice mai târziu față de bărbați, în principal, din cauza structurii familiei tradiționale și a fenomenului de *incumbency* (în virtutea acestuia, orice candidat, bărbat sau femeie, odată ales are șanse exponențial mai mari de a fi reales la următoarele alegeri); iar costurile extrem de ridicate ale unei campanii electorale reprezintă un factor adesea prohibitiv pentru aspirantele la o funcție politică¹⁴. Totodată, pentru a fi considerată o militantă în interesul partidului și a fi trecută în eșalonul superior, există o perioadă de probă ce presupune deplasări la reuniuni în teritoriu, ședințe prelungite până seara târziu sau în week-end etc. iar acest mod de funcționare privilegiază bărbații și dezavantajează femeile, prin pretinderea unei disponibilități totale ca semn al performanței și al implicării politice – fapt care, însă, nu ține seamă de obligațiile private, familiale, mai multe și mai importante pentru femei decât pentru bărbați¹⁵.

¹⁰ Sue Findlay, „Representation and the Struggle for Women’s Equality: Issue for Feminist Practice” în Manon Tremblay, Caroline Andrew (edit.) (1998) *Women and Political Representation in Canada*, Ottawa: University of Ottawa Press, p. 293;

¹¹ Yannick Le Quentrec, *op.cit.* pp. 103-132;

¹² Alexandra Petrescu, „Sistemul electoral românesc și egalitatea de gen” în *Sfera politică*, nr.128, 2005, pp. 32-38;

¹³ Richard E. Matland (2005) *op.cit.*, p. 94;

¹⁴ Elisabeth Vallet, „Une (r)evolution de genre et a Washington? Les femmes, les fonctions regaliennes et le pouvoir exécutif aux Etats-Unis” în *Recherches féministes*, vol. 23, nr. 1, 2010, pp. 53-79;

¹⁵ Catherine Achin, Lucie Bargel, Delphine Dulong *et alii* (2007) *Sexes, genre et politique*, Paris : Economica, p. 135 ;

Printre factorii despre care se știe că influențează gradul de implicare a femeilor în politică se numără și regulile și normele interioare ale partidelor, alături de cultura statului respectiv și cu tipul de sistem electoral – toate afectează procesul de recrutare în diferite etape ale acestuia și influențează participarea femeilor, însă etapa în care decidenții partidului aleg candidații eligibili este esențială pentru accesul femeilor la funcții politice¹⁶. S-a constatat că într-o proporție copleșitoare, partidele tind să prefere liderii bărbați, iar aceștia sunt, în mod inevitabil, primii pe listele electorale, în timp ce femeile apar spre finalul acestora, pe poziții mai puțin probabil să fie eligibile¹⁷.

Experiența la nivel mondial relevă că nu există modele unice de promovare a femeilor în politică, modelele variind în funcție de țară. Creșterea reprezentării femeilor în politică s-a realizat prin măsuri diferite: măsuri politice, **mai ales aplicarea cotelor electorale de gen**; măsuri financiare de stimulare a partidelor politice de a forma și promova femeile la nivelul partidelor și în alegeri; valorificarea experienței din cadrul administrațiilor locale care permite lansarea ulterioară a femeilor în politică; utilizarea unor mijloace parlamentare de formare și de elaborare pe cale legislativă a unor inițiative menite a facilita accesul femeilor în politică¹⁸.

În anul 2010, la nivelul Uniunii Europene au fost adoptate *Charta femeilor*¹⁹ și *Strategia pentru egalitate între femei și bărbați 2010-2015* care a continuat *Foia de parcurs a Comisiei pentru egalitatea între femei și bărbați (2006-2010)*. Aceste documente au oferit un cadru complet pentru promovarea egalității între femei și bărbați, în toate politicile Uniunii. În *Strategia pentru egalitate între femei și bărbați 2010-2015* au fost lansate mai multe inițiative corelate vizând îmbunătățirea echilibrului dintre femei și bărbați în luarea deciziilor, supravegherea progresului realizat în acest domeniu. Comisia Europeană a propus eliminarea decalajului mare în ceea ce privește participarea femeilor la procesul luării deciziilor la nivel politic, economic și social, prin elaborarea și aplicarea unei strategii care a inclus cinci priorități, printre care a fost menționată egalitatea în domeniul procesului luării deciziilor.²⁰

¹⁶ Richard E. Matland (2005) *op.cit.*, pp. 94-95;

¹⁷ Richard E. Matland (2005) *op.cit.*, p. 104;

¹⁸ Departamentul de Studii Parlamentare și Politici UE, *op.cit.* pp. 5-6;

¹⁹ COM(2010)0078;

²⁰ Adela Râpeanu, *Femei în politica românească în perioada post-comunistă: egalitate de șanse și stereotipuri de gen în mass-media*, Universitatea din București, 2012, p. 15;

La nivelul Parlamentului European au fost elaborate studii referitoare la aplicarea cotelor de gen în alegerile desfășurate la nivel național²¹. S-a constatat că nivelul de reprezentare a femeilor este mai mare la nivelul instituțiilor europene (37%) și în adunările locale (32%) decât în parlamentele naționale (28%). S-ar putea afirma că la nivel european s-a înregistrat o îmbunătățire constantă în reprezentarea femeilor în viața politică; cu toate acestea, femeile dețin mai puțin de o treime din cele mai înalte funcții de decizie politică. Cercetările comparative au pus în evidență rolul esențial al aplicării reglementărilor și al acțiunilor active de intervenție pentru îmbunătățirea echilibrului de gen în viața politică. Acestea au impus luarea unor măsuri pozitive de intervenție (cum au fost impunerea unor cote sau a unor *ținte* precise, eșalonate în timp), măsuri ce au fost tot mai mult sprijinite de guvernele multor state și de partidele politice din statele membre UE.

În unele documente europene²² se face referire explicită la factorii care împiedică accesul femeilor la funcții de decizie precum: refuzul de a desemna candidați femei care să urce în poziții de conducere, manifestarea unor stereotipuri de gen, lipsa transparenței etc. Specialiștii consideră că aceste structuri sociale sunt cauzele profunde ale nereprezentării femeilor în luarea deciziilor și în politică. Pentru îmbunătățirea reprezentării politice a femeilor, la nivelul statelor membre s-au luat măsuri active complexe referitoare la: implicarea crescută a femeilor în conducere, la perfecționarea abilităților de conducere a femeilor; la creșterea nivelului de conștientizare a decalajelor și combaterea stereotipiilor de gen; stabilirea unor măsuri legislative și de introducere a cotelor de gen.

În prezent, **cotele electorale de gen** continuă să fie unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru a crește reprezentarea femeilor în politică. Experiența europeană și mondială a arătat că, în ultimele decenii, cotele de gen au contribuit major la combaterea discriminării și a dezechilibrelor de putere între bărbați și femei, cât și la îmbunătățirea reprezentării democratice a

²¹ http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493011/IPOL-FEMM_NT%282013%29493011_EN.pdf 2013;

²² *Directive of the European Parliament and of the Council on improving the gender balance among non-executive directors of companies listed on stock exchanges and related measures*, 2012;

femeilor în organismele decizionale politice²³. În general, pentru îmbunătățirea reprezentării femeilor în parlamente au fost introduse **trei tipuri de cote**: cotele voluntare, cote introduse prin reglementare sau cote prin rezervarea unor locuri pentru femei. Evaluarea efectelor aplicării modelului cotelor de gen implică un studiu realizat pe o perioadă lungă de timp, luând în considerare caracteristicile sistemului socio-politic și cultural din fiecare țară în parte²⁴.

La nivel european, în anii `90 au fost introduse mai întâi cotele voluntare de gen (Belgia – 1994; Franța – 1999; Spania – 2007). În Belgia s-a înregistrat inițial un salt de reprezentare a femeilor în parlamente, de la 12% în 1995 la 23.3% în 1999 și s-a ajuns la 35,3 % în anul 2003. Similar, în Franța legea cotelor, aplicată inițial la nivel local, a dus la o creștere a reprezentării cu aproximativ 20 de unități, în timp ce, rezultatul de la alegerile legislative a fost mai limitat, producând o creștere de la 10,9 la 12,3%. La alegerile ulterioare însă, în anii 2008 și 2011, proporția femeilor alese a crescut de la 18,5% la 26,9%. Aceste date indică faptul că în politica de aplicare a cotelor electorale de gen se ajunge la rezultatele scontate într-o perioadă de timp mai îndelungată. Cu atât mai mult, în România este necesară adoptarea rapidă a unor măsuri privind cotele de gen în politică, dat fiind că în 2018 încă nu există o prevedere legislativă specifică, iar ecartul celorlalte state membre UE este major. În Slovenia, inițial, aplicarea prevederilor referitoare la cota electorală de gen a crescut reprezentarea femeilor într-o măsură limitată, cu doar 1,1 procente. Ca și în cazul Franței însă, proporția femeilor parlamentari a atins un nivel record în anul 2010, ajungând la 32,2 la sută. În Portugalia, imediat după aplicare, creșterea a fost ceva mai mare, cu aproximativ 6 procente, de la 21.3% la 27.8%.

În 2018 în cele 28 state membre ale Uniunii Europene, în 23 de țări se aplică sistemul cotelor: fără cote de gen sunt Bulgaria, Danemarca, Estonia, Letonia, Finlanda; doar cote voluntare în Cehia, Germania, Italia, Cipru, Lituania, Luxemburg, Ungaria, Malta, Olanda, Austria, **România**, Slovacia, Suedia, Marea Britanie; cote voluntare și cote prin lege se aplică în Belgia, Irlanda, Grecia, Spania, Franța, Croația, Polonia, Portugalia Slovenia²⁵.

²³ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/quota-working_paper_en.pdf;

²⁴ *idem*;

²⁵ IDEA, 2015

Avantajele aplicării cotelor electorale de gen țin de faptul că acestea reprezintă un potențial ridicat de a transforma cultura politică și de a spori reprezentarea femeilor în politică, deși ele, în sine, nu reprezintă o garanție a succesului, a atingerii obiectivelor propuse. Cultura politică a partidelor și a liderilor acestora pot limita efectele pozitive ale aplicării cotelor electorale de gen, dar, în anumite condiții, aplicarea cotelor voluntare poate contribui, în timp, la schimbarea mentalității și atitudinii acestora. Multiple studii de profil relevă că **intervențiile politice și reglementarea accelerează progresul reprezentării echilibrate de gen**. Statele membre care au implementat cotele obligatorii și voluntare au avut, în medie, 29% dintre femei în parlamentele naționale în anul 2014, realizând o creștere de 10% din anul 2003.

Contextul românesc

Pentru a putea evalua în mod corect prezența reală a femeilor pe scena politică actuală în România este esențială o retrospectivă a participării politice a femeilor în spațiul românesc de-a lungul timpului.

Deși nu exista participare politică reglementată a femeilor, iar drepturile civile erau limitate, România este una dintre primele țări care permite accesul femeilor în universități din 1866, în timp ce doar Universitatea din Zurich acceptase, la acel moment, câteva studente la medicină²⁶. În acest context, numărul prezențelor feminine în spațiul public crește relativ rapid și se cristalizează o tipologie a manifestărilor militante în acest sens: femei ce se exprimă în favoarea drepturilor femeilor fără a se ralia unei mișcări în acest sens (profesori universitari, medici, scriitoare etc.); femei ce doresc emanciparea prin educație; editarea de publicații feminine (ex. *Mama și copilul*, 1865, sub egida Mariei Rosetti); femei ce se înscriu în varii organizații, chiar formațiuni politice (ex. Sofia Nădejde, în Partidul Socialist); asociații cu misiuni caritabile sau feministe și, în final, organizații politice de femei²⁷.

Astfel, deși nu au avut drept de vot, româncele nu au fost străine de politică – la mijlocul secolului al XIX-lea, femei precum Ana Ipătescu, Zoe Golescu și Maria Rosetti sunt

²⁶ Karen Offen (2000) *European Feminisms, 1700–1950. A Political History*, Stanford: Stanford University Press, p. 79;

²⁷ Ionela Băluță (2008), *op.cit.* pp. 367-386;

personalități emblematic pentru Revoluția pașoptistă din Țările Române²⁸. Femeile din teritoriile române sunt active și la adunările ad-hoc din 1857, în timp ce asociațiile de femei din Vechiul Regat sunt *laboratoarele* mișcării feministe; după adoptarea Constituției din 1866, ce garanta dreptul la asociere tuturor cetățenilor țării, și moldovencele și muntencele îl vor folosi din plin pentru a deveni vizibile²⁹. În multitudinea de organizații de femei înființate se disting două declarat politice, cu misiunea de a apăra și promova drepturile femeilor și egalizarea juridică: *Liga Femeilor din România* (1894, prima organizație feministă din România) și *Asociația pentru emancipare civilă și politică a femeilor române* (1918, o adevărată unire de forțe a româncelor din toate teritoriile viitoarei României Mari, cu ambiții mari de reformă nu doar a condiției femeilor, ci de reformă socială în general)³⁰. Revendicările româncelor erau similare cu cele ale femeilor din Occident, doar că s-au realizat mai târziu, cum e cazul dreptului de vot, pentru care feministe au militat în principal prin petiționarea succesivă a forurilor legislative. Un gest politic deosebit aparține MS Regina Maria, acordând, la 18 iulie 1919, o audiență delegatelor *Asociației pentru emancipare civilă și politică* în care Majestatea Sa și-a exprimat susținerea pentru dreptul de vot al femeilor și mișcarea lor de emancipare³¹.

La final de secol al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, româncele erau, așadar, excluse din politică, dar și-au revendicat drepturile fie în manieră moderată, fie radicală, remarcându-se, în acest sens, formațiuni și personalități feminine cu viziuni distincte³². Prințesa Alexandrina Cantacuzino a fost reprezentanta Consiliului Național al femeilor Române la Consiliul internațional și vicepreședinta acestui for între 1925-1927; a reprezentat România la Națiunile Unite și a fost creatoarea, în 1923, a Micii Înțelegeri Feminine (România, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia și Grecia); feminista activa pe plan internațional, participă la toate manifestările importante din epocă (ex. Congresul Alianței pentru Sufragiu, la Roma, unde

²⁸ Elena Olariu, „Statutul femeii la mijlocul veacului al XIX-lea” în Alin Ciupală (coord.) (2004) *Despre femei și istoria lor în România*, București: Editura Universității din București, <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/statutulfemeii.htm>; vezi și Ion Bulei, Alin Ciupală (edit.) (1998) *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, București: Editura Universității din București;

²⁹ Silvana Rachieru „Includerea/excluderea socială a femeilor în România modernă (1878-1914)” în Alin Ciupală (2004) *op.cit.* <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/ciupala/includereaexcluderea.htm>; vezi și Silvana Rachieru „Gender and Modernization în 19th century România. Case study: Ploiești society 1825–1833” în Bogdan Murgescu (edit.) (2000) *România and Europe. Modernisation as Temptation, Modernisation as Threat*, București: All, pp. 51-56;

³⁰ Liliana Popescu (2004) *op.cit.*, pp. 66-67;

³¹ Liliana Popescu „Condiția femeii în secolul XIX-începutul secolului XX” în Alin Ciupală (2004) *op.cit.*;

³² Ștefania Mihăilescu.(2006) *Din istoria feminismului românesc: studii și antologie de texte (1929-1948)*, Iași: Polirom, pp. 59-61;

ține un discurs despre dreptul de vot la comună pentru femeile din România)³³. Împreună cu un grup de adeptе, Alexandrina Cantacuzino a elaborat în aprilie 1929 un program și un statut pentru primul partid al femeilor din România, care să aducă mai mult echilibru și moralitate în viața publică: *Gruparea Națională a Femeilor Române* (Gr.N.F.R.), ce milita, printre altele, pentru autonomia serviciului de asistență publică, extinderea instrucției primare și profesionale, ieftinirea traiului prin înlăturarea intermediarilor speculanți, înființarea caselor de ocrotire pentru muncitoare și de noi maternități etc.; partidul și-a desemnat și candidate pentru alegerile locale din Capitală, printre care protagonistele noii grupări – Alexandrina Cantacuzino, Ecaterina Cerkez, Alexandrina Floru, Ana Fillitti, Elena Stângaciu³⁴.

Alte organizații de femei care dezaprobau constituirea unui partid politic independent al femeilor: câteva feministe reprezentate de Calypso Botez, *A.E.C.P.F.R.* prezidată de Elena C. Meissner, *Uniunea Femeilor Române*, condusă de Maria Baiulescu, *Liga pentru drepturile și datoriile femeii*, reprezentată de Eugenia de Reuss-Ianculescu au candidat pe listele electorale ale Partidului Național-Țărănesc la alegerile municipale, comunale și județene din primăvara anului 1930 – au fost alese 100 de consiliere în întreaga țară, două femei primar și multe altele, viceprimar³⁵. Fără ca aceasta să însemne finalul discriminării politice a femeilor, are loc acceptarea lor în structurile de partid, chiar în funcții de conducere: Maria Pop, membră UFR e prima femeie din executivul central PNTȚ; în 1934 sunt cinci femei în ierarhia PNTȚ și doar trei în cea a PNL, în 1937 mai sunt două liberale, iar în 1938 doar una³⁶.

Cât privește dreptul de vot, în Țara Românească, Proclamația de la Islaz (1848) prevedea, la articolul 16, „instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amândouă sexele”, iar în 1866 (cu un an înainte față de John Stuart Mill), Cezar Bolliac, solidar cu mișcarea de femei a acelei perioade, susține în Parlamentul României universalizarea votului indiferent de clasă, avere sau sex³⁷. În 1918, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia hotăra că votul este direct, egal, secret pentru ambele sexe, egalitate care nu se va aplica însă până în 1929 și în perioada interbelică, femeia va fi cetățean doar „pe jumătate”, cu drepturi politice parțiale, obținute, așa cum am

³³ Brigitte Studer, Françoise Thébaud “Entre histoire et mémoire”, în Éliane Gubin, Catherine Jacques, Florence Rochefort, Brigitte Studer, Françoise Thébaud, Michelle Zancarini-Fournel (2004) *Le Siècle des féminismes*, Paris: Les Éditions de l’Atelier/Éditions Ouvrières, pp. 27-45;

³⁴ Ștefania Mihăilescu.(2006) *op.cit.*, p. 25-31; vezi și Liliana Popescu (2004) *op.cit.*;

³⁵ *idem*;

³⁶ Alexandra Petrescu „Sistemul electoral românesc și egalitatea de gen” în *Sfera Politicii*, 128 / 2007, pp. 32-38;

³⁷ Mihaela Miroiu (2004) *Drumul către autonomie: teorii politice feministe*, Iași: Polirom, p. 61;

menționat anterior³⁸. Totodată, sistemul electoral aplicat imediat după Primul Război Mondial în România era diferit în Vechiul Regat și în celelalte teritorii românești, cum ar fi Transilvania și Bucovina: dacă în Vechiul Regat se aplica sistemul proporțional, în Transilvania și Bucovina era aplicat sistemul majoritar, ceea ce produce domnia autoritară a unui partid³⁹.

În dezvoltarea constituțională a României, drepturile politice ale femeilor au fost pentru prima dată amintite în Constituția din 1923 care prevedea că acestea vor fi reglementate de legi speciale, votate cu majoritate de două treimi și acordând, totodată, drepturi civile femeilor în baza principiului egalității dintre sexe⁴⁰. După promulgarea Constituției carliste (1938), decretul de lege pentru reforma electorală (1939) a prevăzut condițiile în care femeile aveau dreptul de vot parlamentar: să fie știutoare de carte în vârstă de peste 30 de ani, cu o îndeletnicire industrială, comercială, agricolă sau o ocupație intelectuală – acestea beneficiau de dreptul de a participa la alegerile parlamentare, iar articolul 10 al legii prevedea, de asemenea, și dreptul de a fi alese în Senat de la vârsta de 40 de ani⁴¹.

Abia Constituția din 1948 prevede interzicerea discriminării de gen — adică încorporează expresia „fără deosebire de sex” — și consfințește dreptul femeilor de a fi alese în adunări reprezentative (consilii locale și parlament); totuși, începutul dictaturii comuniste marchează sfârșitul mișcării de femei din România, chiar dacă în timpul ei au fost luate măsuri favorabile femeilor⁴².

Egalitatea de șanse între femei și bărbați a fost puternic susținută în perioada comunistă, fiind una dintre ideile cele mai importante folosite de propaganda regimului de până în 1989. Din punct de vedere politic, promovarea femeii în instituțiile de conducere ale partidului și în Marea Adunare Națională se făcea în mod cantitativ, pe baza unei cote-limită invers proporțională cu puterea decizională a organismului: Comitetul Central al PCR, Comitetul Executiv al PCR, Biroul Permanent. “Și în Marea Adunare Națională proporția femeilor a crescut vizibil în raport

³⁸ *idem*, pp. 32-38;

³⁹ Cristian Preda (2002) *România postcomunistă și România interbelică*, București: Meridiane, pp. 91-112.

⁴⁰ Doina Bordeianu, „Evoluția constituțională a drepturilor electorale ale femeilor în România” în *Sfera Politicii*, vol. XVIII, nr. 7 (149), iulie 2010, pp. 53-57; vezi și Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina (edit.) (2001) *Enciclopedia de istorie a României*, București: Meronia;

⁴¹ *idem* pp. 59-61;

⁴² Liliana Popescu (2004) *op.cit.*, p. 79;

cu numărul bărbaților: în 1975, anul intrării Elenei Ceaușescu în M.A.N. sunt 53 de femei din 349 (15,18%), în 1980 sunt 121 din 369 (32,79%); aceasta proporție de 33% din totalul membrilor M.A.N. se va menține până în 1989⁴³. **Participarea politică a femeilor nu mai era una autentică**, prin contextul în care trebuia să se înscrie: un regim cu partid unic, fără competiție politică, fără candidați propuși de o forță alternativă Partidului Comunist, fără libertate de expresie, fără libertate de asociere, cu o poliție politică bine dezvoltată etc. – din cauza absenței unei participări politice autentice, chiar dacă reprezentarea feminină în Marea Adunare Națională a ajuns la aproape 33 % la începutul anilor '80, aceasta nu spune mult despre puterea efectivă a femeilor în forul respectiv.⁴⁴ Astfel, deși regimul comunist acordase femeilor exercițiul deplin al drepturilor electorale, lipsind pluralismul politic, acestea nu mai aveau niciun rost⁴⁵.

Prin urmare, deși în primii ani ai regimului comunist, în toate țările din zonă statul totalitar a încurajat integrarea în educație, în muncă și la nivelul aparatului administrativ și politic a femeilor, în acestea din urmă, cel puțin, femeile nu au atins niciodată eşaloanele superioare, ale luării deciziilor, nici în cadrul partidului, nici al instituțiilor⁴⁶. Cotele specifice sistemului comunist garantau prezența femeilor în politică, dar nu și accesul la putere, monopolizată de bărbați; discursul feminist din cadrul Partidului se referea mai degrabă la controlul reproducerii și la productivitatea în muncă⁴⁷. În acea perioadă, merită, totuși, precizat că drepturile civice și politice erau în principal formale pentru ambele sexe⁴⁸. În plus, structurile de tip legislativ din sistemele comuniste menționate aveau cel mai adesea un rol pur decorativ, ceea ce a dus la discreditarea acestora, implicit a sistemului de cote în ochii populației – aceasta fiind principala cauză a scăderii drastice a numărului de femei în legislaturile post-comuniste alese, precum și a reticentei față de cotele repropuse mai nou în politica internațională⁴⁹. Situația a fost similară în toate țările din fostul lagăr comunist: astfel, în Europa de Est, la debutul tranziției

⁴³ Cristian Preda (2002) *op.cit.*, p.109;

⁴⁴ *idem*, pp. 82-83;

⁴⁵ Doina Bordeianu (2010) *op.cit.*, pp. 53-57;

⁴⁶ Marilyn Rueschemeyer (1998) *Women in the politics of postcommunist Eastern Europe*, New York: M. E. Sharpe, pp. 5-9;

⁴⁷ Mariola Misiorowska „Les femmes en Pologne postcommuniste : entre traditions et modernité” în *Politique et Sociétés*, vol. 24, nr. 2-3 / 2005, pp. 171-190;

⁴⁸ Jacqueline Heinen, „Genre et politiques étatiques en Europe centrale et orientale” în *Recherches féministes*, vol. 12, nr. 1, 1999, pp. 125-135;

⁴⁹ Marilyn Rueschemeyer, Sharon L Wolchik (edit) (2009) *op.cit.* p. 23;

economice și politice spre capitalism și democrație reprezentarea politică a femeilor scade la cca 7% de la o medie de 25%, acest declin intervenind tocmai în momentul în care legislativul începe să joace un rol activ și real în guvernarea și conceperea politicilor din țările respective⁵⁰. De altfel, pentru România, la fel ca pentru majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est, problematica echității de gen a pătruns în dezbateră publică și politică odată cu demararea procesului de adeziune la Uniunea Europeană⁵¹.

Abia la 13 ani după 1989, România a reglementat egalitatea de șanse dintre femei și bărbați prin Legea nr. 202/2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 8 mai 2002, republicată și ulterior modificată prin Legea nr. 340/2006 din 25 iulie 2006. Conform dispozițiilor generale stipulate în primul capitol al Legii 202-2002, art.1, legea „reglementează măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex, în toate sferele vieții publice din România”⁵². În continuare, art. 2 reiterează că „măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex se aplica în domeniul muncii, educației, sănătății, culturii și informării, **politicii, participării la decizie**, furnizării și accesului la bunuri și servicii, precum și în alte domenii reglementate prin legi speciale”⁵³. Se poate observa la o primă lectură, chiar neavizată din punct de vedere al dreptului și interpretării legilor că textul legii este unul ambiguu, iar sancțiunile pentru abateri cvasi-absente⁵⁴. Mai mult, gradul de promovare a femeilor în politică în România este la fel de elocvent ilustrat și de existența organizațiilor de femei la fiecare formațiune politică⁵⁵, ceea ce contravine flagrant în practică legislației în vigoare privind

⁵⁰ Andrew D. Mason; Elizabeth M. King, (2001) *op.cit.* p.58;

⁵¹ Barbara Einhorn (2006) *Citizenship in an Enlarging Europe: From Dream to Awakening*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 243; vezi și Richard E. Matland, Kathleen A. Montgomery (edit.) (2003) *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. Oxford: Oxford University Press, pp. 19-42;

⁵² *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 301, 8 mai 2002 în http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/202_2002.php (ultima accesare 20.06.2012)

⁵³ *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 301, 8 mai 2002 în http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/202_2002.php (ultima accesare 20.06.2012);

⁵⁴ Valentina Marinescu, Valentina Pricopie (2003) *op.cit.*, p. 59;

⁵⁵ Vezi, în acest sens, statutul principalelor partide politice: PNL, <http://www.pnl.ro/pagina/documente-de-infiintare> (ultima accesare: 05.06.2012); PDL <http://www.pdl.org.ro/> (ultima accesare 10.02.2012); PSD <http://www.psd.ro/noulpsd/sample-page2/structura/organizatia-femeilor-social-democrate> (ultima accesare 11.02.2012);

egalitatea de șanse. În plus, înainte de introducerea votului uninominal, discriminarea continua și prin rezervarea de locuri speciale pe listele partidului la alegeri⁵⁶.

La ultimul recensământ efectuat în România, la 1 iulie 2003, din totalul de 21.733.556, 11.127.311 erau femei, ceea ce înseamnă 51.2%. Cu toate acestea, reprezentarea lor în legislativ, structurile guvernamentale și administrative este mult sub acest procentaj, iar cele mai recente date privind participarea în procesul decizional de la nivelul administrației publice centrale și locale, conform Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați, “observă o perpetuare a slabei reprezentări a femeilor în Parlamentul României”⁵⁷. Aceasta în timp ce în Europa, țări precum Islanda, Irlanda, mai recent Finlanda și Letonia au avut femei drept președinti, iar în iunie 2009, Lituania și-a ales și ea prima femeie președinte; una dintre cele mai sărace țări europene și non-membră UE, Albania are o cotă de participare de 30% pentru femei în politică.

La 64 ani de la obținerea drepturilor electorale și respectiv politice în Camera Deputaților erau 11,4% femei, iar în Senat 5,8%⁵⁸. În același timp, numărul femeilor parlamentare s-a triplat după 2000 față de 1992, iar numărul femeilor ministre a crescut de la 3,5% în 1992 la 18% în 2000⁵⁹, ceea ce relevă existența unor progrese atât la nivelul reprezentării politice a femeilor în România, ci și la participarea lor la decizia politică. Aceste evoluții au continuat pe scena politică, însă lent și deloc sistematic, în lipsa unor prevederi clare la nivel legislativ.

La alegerile din 2016, au fost liste de candidaturi la nivel de circumscripție ce nu respectau Legea nr.208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente, care prevede la art. 52., alin. 2: «Listele de candidați pentru alegerea senatorilor și deputaților trebuie întocmite astfel

⁵⁶ Arpat Todor, “Selecția candidaților și implicarea femeilor în viața politică” în Ioana Borza; Laura Grünberg (coord.); Theodora-Eliza Văcărescu (2006) *op.cit.*, p. 126;

⁵⁷ *Analiză privind gradul de participare a femeilor și bărbaților în procesul decizional de la nivelul administrației publice centrale și locale* în <http://www.anes.ro> (ultima accesare 10.09.2009)

⁵⁸ The Inter-Parliamentary Union (2011) *Woman in National Parliaments. World classification* <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif310510.htm> (ultima accesare 15.06.2012);

⁵⁹ Georgeta Ghebrea, Marina Elena Tătărâm, Ioana Crețoiu (2005) *Politici de gen în România. Două studii de caz*, București: Nemira, p.21;

încât să asigure reprezentarea ambelor sexe, cu excepția listelor care conțin un singur candidat»⁶⁰. Statistic vorbind, situația candidaturilor pe sexe a fost următoarea⁶¹:

TOTAL	femei		bărbați	
	număr	%	număr	%
6476	1797	27.7	4679	72.3

Un raport al Coaliției pentru Egalitate de Gen a relevat faptul că o serie de candidaturi au fost validate contrar prevederilor art. 52. Astfel, un număr de 7 liste pentru Camera Deputaților și 12 pentru Senat nu au inclus candidați de ambe sexe⁶². Responsabilitatea pentru verificarea candidaturilor revine birourilor electorale de circumscripție județeană, dar Biroul Electoral Central și-a declinat competența legală⁶³.

Față de cele prezentate, a fost elaborată **Propunerea legislativă pentru modificarea și completarea Legii nr.202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu modificările și completările ulterioare**, pe care o supunem Parlamentului spre adoptare.

Inițiator

Cristina Ionela IURIȘNIȚI

⁶⁰ <https://expertforum.ro/raportul-de-monitorizare-a-alegerilor-parlamentare-din-2016/>

⁶¹ <http://ongen.ro/raport-femeile-candidate-in-alegerile-parlamentare-din-11-decembrie-2016/>

⁶² <http://parlamentare2016.bec.ro/candidati/>

⁶³ <http://ongen.ro/wp-content/uploads/2016/11/Adresa-BEC.pdf>

